

**ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВА НА ГЕОГРАФІЧНЕ
ЗАЗНАЧЕННЯ ПОХОДЖЕННЯ ТОВАРІВ В ЄС**

*У статті розкрито деякі аспекти правової охорони географічних зазначень в Україні та Європейському Союзі. Охарактеризовано основні суперечності між національним і європейським правовим регулюванням охорони географічних зазначень і шляхи їх подолання в контексті ратифікації Угоди про асоціацію. Надано пропозиції щодо адаптації законодавства України до *acquis communautaire*.*

Ключові слова: географічне зазначення, принцип специфікації, реєстраційна модель, системи якості, Угода про асоціацію.

Нагорна У. В. Особенности правового регулирования защиты права на географическое обозначение происхождения товаров в ЕС.

*В статье раскрыты некоторые аспекты правовой охраны географических указаний в Украине и Европейском Союзе. Охарактеризованы основные противоречия между национальным и европейским правовым регулированием охраны географических указаний и пути их устранения в контексте ратификации Соглашения об ассоциации. Высказаны предложения по адаптации законодательства Украины к *acquis communautaire**

Ключевые слова: географическое указание, принцип спецификации, регистрационная модель, системы качества, Соглашение об ассоциации.

Nahorna U. V. The Features of legal regulation rights protection for goods' origin geographical indication use in EU.

*The paper deals with some aspects of the legal protection of geographical indications in the European Union and Ukraine. The main contradictions between national and European legal regulation of the protection of geographical indications are characterized and the ways to overcome them in the context of the ratification of the Association Agreement are given below. The proposals to adapt legislation to the *acquis communautaire* Ukraine are made.*

Право на географічне зазначення походження товарів станом на сьогодні потребує свого належного захисту як за допомогою національного, так і міжнародного та європейського правового інструментарію. Оскільки Україна ратифікувала Угоду про асоціацію з Європейським Союзом (далі – Угода), на неї покладаються зобов'язання із приведення у відповідність національного законодавства до європейського, зокрема, і в частині забезпечення належного рівня правового регулювання у сфері засобів індивідуалізації учасників цивільного обігу.

Сучасний підхід до захисту права інтелектуальної власності в Україні побудований на численних здобутках судової практики, договірної роботи, а також нормативних перетворень, що зумовлені змінами у суспільних відносинах, які є більш динамічними в порівнянні із судовими прецедентами, правовими нормами та практикою взаємодії суб'єктів цивільних правовідносин.

Наше дослідження є актуальним саме в контексті здійснення євроінтеграційних правових перетворень, оскільки саме тоді, коли репутація національної продукції виходить за межі кордонів однієї держави, постає питання про необхідність всебічного правового захисту не тільки її репутації, а й забезпечення поінформованості споживачів про автентичність певної продукції, якщо її особливості пов'язуються із її походженням.

Зауважимо, що *метою статті* є визначення та аналіз сутності, виокремлення основних, керівних положень нормативно-правових актів Європейського Союзу (далі – ЄС) [1], які повинні бути імplementовані у національне законодавство задля забезпечення належного правового захисту учасників цивільного обороту в частині використання географічних зазначень походження товарів.

При здійсненні нашого дослідження ми використовували філософські, загальнонаукові та конкретно-наукові методи здійснення юридичних досліджень, зокрема діалектичний, структурно-системний, методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції, системний, логічний, метод компаративістики, синергетичний метод та інші.

Питанням захисту права на географічне зазначення походження товарів займалися наступні вітчизняні та зарубіжні вчені-правники: М. К. Галянтич, В. С. Дроб'язко, Р. В. Дроб'язко, С. Ескудеро, К. Лакерт, Ю. М. Капіца, О. О. Ковальчук, А. О. Кодинець, В. О'Брайан, А. Д. Святоцький, С. Стерн, Ю. К. Толстой, С. Харте-Бавендам, В. Б. Харченко, М. К. Фінкель та інші. Однак, зважаючи на значний внесок цих науковців у розробку питання захисту прав на географічне зазначення походження товарів, сьогодні є актуальним перегляд їх пропозицій з огляду на зміни не тільки в європейському правовому регулюванні, а і у національному законодавстві.

Г. Андрощук та А. Афан зазначають, що Угода у підрозділі 3 (ст. ст. 201–211) визначає квінтесенцію двостороннього співробітництва України та Європейського союзу у сфері правового регулювання захисту права на географічне зазначення походження товарів [2, с. 24]. При цьому у ст. 202 Угоди вказується, що географічним зазначенням однієї сторони надається охорона іншою стороною відповідно до положень цієї Угоди за умови, якщо на них поширюється законодавство, яке визначене ст. 202 Угоди.

Цікаво, що ще у 1992 році у межах права ЄС було створено три системи захисту права на географічне зазначення походження товарів: 1) *PDO (Protected Designation of Origin)* – захищене зазначення походження, що охоплює сільськогосподарську продукцію та продукти харчування, які виробляються, переробляються і готуються до споживання у конкретному географічному місці, використовуючи визнані способи і методи виробництва; 2) *PGI (Protected Geographical Indication)* – захищене географічне найменування, що охоплює сільськогосподарську продукцію та продовольство, які тісно пов'язані з географічним місцем. Принаймні один з етапів виробництва, переробки або підготовки відбувається в цій області; 3) *TSG (Traditional Speciality Guaranteed)* – гарантована традиційна спеціалізація, що підкреслює традиційний характер або в компонуванні або засобів виробництва; 4) *GI – group intellectual* (визначає колективне право на географічне зазначення) [3]. При цьому, географічні зазначення походження товарів (*PGI* та *PDO*) знаходять свій правовий захист тільки у разі здійснення їх реєстрації за процедурою, визначеною оновленим Регламентом Європейської Ради та Європейського парламенту № 1151/2012 про систему якості для сільськогосподарської продукції та продовольства [4] (далі – Регламент), на відміну від правил, встановлених Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (далі – Угода ТРІПС), де процедура реєстрації не визначена ключовою при наданні правової охорони географічним зазначенням [5]. Регламент встановлює процедуру реєстрації позначення. Об'єктивний інспекційний орган перевіряє, чи відповідає продукт критеріям, встановленим у специфікації на дане позначення. Зазначимо, що цей регламент не потребує окремої процедури імплементації у національне законодавство України, адже має пряму дію.

Згідно з Регламентом Ради ЄС № 2081/92, ст. 2 (2) відмінностями між *PDO* (захищене зазначення походження товару) і *PGI* (захищене географічне зазначення) є такі: - зазначення походження означає назву регіону, конкретного місця або у виняткових випадках країни, що застосовується для того, щоб описати сільськогосподарський або харчовий продукт, який походить із цього регіону, конкретного місця або країни і якість або характеристики якого головним чином або виключно зумовлені конкретним географічним середовищем з властивим йому природними або людськими чинниками, і виробництво, переробка й підготовка якого здійснюється в зазначеному географічному місці; - географічне зазначення означає назву регіону, конкретного місця або у виняткових випадках країни, що застосовується для того, щоб описати сільськогосподарський або харчовий продукт: який походить з цього регіону, конкретного місця або країни і який має особливу якість, репутацію або інші характеристики, які можуть бути пов'язані з цим географічним походженням, і виробництво і/або переробка і/або підготовка якого здійснюється в зазначеному географічному районі. Простіше кажучи, основна відмінність між захищеним зазначенням походження товару і захищеним географічним зазначенням полягає в тому, що перший

пов'язується із місцем виготовлення, переробки, підготовки товару, зайнятістю населення, залученням матеріалів тільки з певної конкретної території, в той час як другий передбачає можливість виробництва, переробки, підготовки товару із залученням ресурсів із іншої місцевості, якщо основні показники контролю якості дотримані.

Ю. С. Мельниченко зазначає, що Регламент покликаний гармонізувати підхід країн ЄС до охорони географічних зазначень (у вузькому сенсі) і найменувань місць походження товарів перш за все в частині, що стосується сільськогосподарських продуктів і продовольчих товарів, які мають тісний зв'язок з даною географічною територією, а також надати споживачеві правдиву інформацію і захистити ці засоби індивідуалізації товарів [6, с. 12].

Ю. Бошицький, М. Архіпова вказують, що у законодавстві ЄС, на відміну від українського законодавства, не існує загальних положень, які б стосувалися охорони географічних зазначень для усіх видів товарів. Є тільки спеціальні положення, які стосуються правової охорони географічних зазначень саме для певних видів товарів. Зокрема, це Положення Європейського Союзу: № 2081/92, № 2082/92, № 1493/99 та № 1576/89. Питання правової охорони географічних зазначень також регулюють Положення Європейського Союзу № 1263/96, № 33/8/94, № 3290/94, якими було внесено зміни та доповнення до вищезазначених актів. Наведені Положення ЄС діють лише щодо географічних зазначень для товарів, які спеціально в них зазначені [7, с. 23].

Зауважимо, що Регламент є одним із основних, але не єдиним актом, що регулює правову охорону географічних зазначень в межах права ЄС. Серед найбільш вагомих джерел правового регулювання можна визначити: Регламент Ради (ЄЕС) № 1601/1991 «Про загальні правила визначення, опису та презентації ароматизованих вин, напоїв на базі ароматизованих вин та коктейлів ароматизованих винних продуктів та правила її застосування»; Регламент Ради ЄС № 2081/1992 «Про захист географічних зазначень та найменувань походження сільськогосподарських продуктів та продовольчих товарів»; Регламент Ради ЄС № 1493/1999 «Про спільну організацію ринку вина»; Регламент Ради ЄС № 510/2006 «Про охорону географічних зазначень та найменувань походження сільськогосподарської продукції і продуктів харчування та правила її застосування»; Регламент Ради ЄС № 1234/2007 «Про заснування спільної організації сільськогосподарських ринків та конкретні положення, що стосуються деяких видів сільськогосподарської продукції і правила її застосування з урахуванням змін, внесених Регламентом Ради ЄС № 494/2009»; Регламент Європейського Парламенту та Ради № 110/2008 «Про визначення, опис, презентацію, маркування та захист географічних зазначень спиртних напоїв та скасування Регламенту Ради (ЄЕС) № 1576/1989 і правила її застосування»; Регламент Європейського Парламенту та Ради № 1169/2011 «Про надання споживчій інформації про харчові продукти без клейковини та з низьким вмістом даної речовини, що вносить зміни до Регламентів (ЄС) № 1924/2006 і № 1925/2006 Європейського Парламенту та Ради»; Регламент Європейського Парламенту та Ради № 1151/2012 «Про визначення, опис, презентації, маркування та охорону географічних зазначень»; Регламент Ради ЄС № 1308/2013 «Про визначення, опис, презентації, маркування та охорону географічних зазначень вина» тощо.

Станом на сьогодні Угода значно розширила в порівнянні з українським законодавством обсяг правової охорони географічних зазначень, адже пункти **c)** та **d)** ст. 204 Угоди формально і фактично поширюють обсяг охорони на будь-які позначення на товари. Неординарним є надання правового захисту омонімічним географічним зазначенням походження товарів. Зокрема, у ч. 3 ст. 204 Угоди вказано, що якщо географічні зазначення є повністю або частково омонімічними, охорона надається кожному зазначенню за умови, що вона використовується добросовісно і з належним врахуванням місцевого і традиційного використання, а також реального ризику виникнення плутанини. При цьому, різниця між омонімічними географічними зазначеннями буде встановлюватися перед споживачами та зацікавленими виробниками. Зокрема, якщо сторона під час переговорів з третіми країнами пропонує охороняти географічне зазначення третьої країни і назва є омонімічною з географічним зазначенням іншої сторони, остання повинна бути повідомлена та мати можливість висловити свою думку перед тим, як назва стане охоронятися. Однак, на наш

погляд, дане положення не забезпечить оптимального і ефективного захисту омонімічних географічних зазначень в Україні без розробки деталізованого вживання омонімічних географічних зазначень на національному рівні.

Новелами інституційних перетворень у сфері охорони географічних зазначень є створення в силу ст. 211 Угоди Підкомітету з питань географічних зазначень, до функцій якого належатиме внесення змін до додатків Угоди, якими визначається перелік географічних зазначень, що підпадають під охорону та інформаційний обмін з будь-яких питань, що стосуються географічних зазначень. Однак, станом на сьогодні сам перелік охоронюваних географічних зазначень є недосконалим, оскільки деякі з географічних зазначень містяться не в переліку, а в тексті самої Угоди, а це у свою чергу може спричинити неможливість забезпечення їх правової охорони через невнесення їх до переліку.

Також, Угода так і не визначила видові назви товарів, яким не надається правова охорона. У межах національного законодавства врегульовано питання якості, особливостей географічних зазначень лише у п. «г» ч. 4 ст. 7 Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» [8]. Колізії виникли в частині, зокрема, в аспекті застосування до національного законодавства принципу специфікації товарів. Законодавство Європейського Союзу щодо охорони географічних зазначень базується на специфікації товарів, які позначаються такими географічними зазначеннями. Законодавство ЄС більшою мірою спрямоване на захист споживачів від недоброякісної продукції, в той же час українське законодавство спрямоване на збереження географічних зазначень як таких. Оскільки в Україні не існує специфікації товарів, які позначаються географічними зазначеннями, це виключає для України можливість отримання охорони для українських зазначень на території Європейського Союзу.

Водночас, законодавство ЄС в частині правової охорони географічних зазначень, на думку В. Л. Дорошева, на відміну від Цивільного кодексу України [9], встановлює охорону географічних зазначень щодо товарів і не передбачає охорони географічних зазначень щодо послуг [10]. На наш погляд, встановлення правової охорони і для послуг є позитивним кроком в частині утвердження всебічного сприяння у регулюванні цивільного обігу.

Більше того, певні різночитання містяться і в частині суб'єктного складу правової охорони географічних зазначень. Так, положення законодавства України, яким встановлюється перелік осіб, які є суб'єктами права інтелектуальної власності на географічне зазначення, не відповідає вимогам Регламенту, статтею 5 якого встановлено, що заявку на реєстрацію географічного зазначення має право подавати тільки група або за певних умов фізична чи юридична особа. До того ж у Регламенті термін «група» означає будь-яку асоціацію, незалежно від її юридичної форми або її складу, виробників та/або переробників, що працюють з цим сільськогосподарським продуктом або цим продовольчим товаром. У групі можуть брати участь інші зацікавлені сторони. Група або фізична чи юридична особа може подавати заявку на реєстрацію тільки на сільськогосподарські продукти або продовольчі товари, які вона виробляє або отримує [11]. При цьому положення Угоди не усунули ці суперечності, а приділили увагу деталізації процедурної взаємодії.

Зазначимо, що ст. 208 Угоди передбачає певні умови використання географічних зазначень, що вироблені та марковані згідно з національним законодавством до того, як ця Угода набрала чинності, але які не відповідають вимогам цієї Угоди, зокрема вони можуть продаватися доти, доки не закінчаться на складі. Протягом десятирічного перехідного періоду є можливим використання наступних подібних географічних зазначень, що мають подібні аналоги в Україні: а) *Champagne*; б) *Madera*; в) *Porto*; г) *Jeres/Sherry*; ґ) *Calvados*; д) *Grappa*; е) *Anis Portuguks*; є) *Armagnac* тощо. У той же час семирічний перехідний період устанавлюється зокрема для географічних зазначень наступного виду: а) *Feta*; б) *Roquefort* тощо.

Однак, незрозумілим є обґрунтування таких строків, навіть не зважаючи на те, що вони є досить лояльними. Так, наприклад, доволі відомим в Україні є «Советское шампанское», що позначає уже не видову, а родову назву товару. Також такою родовою назвою в Україні став коньяк, сир фета, пармезан тощо. Проте, для положень Угоди родових географічних зазначень не існує, а це означає, що із закінченням перехідного періоду виробники таких товарів повинні будуть знаходити інші варіанти найменування зазначених товарів, що

пов'язуються з їх властивостями. На нашу думку, такий стан речей є негативним як з формальної, так і з фактичної точки зору, адже для таких виробників втратиться значний сегмент ринку реалізації продукції та і споживачі не одразу зорієнтуються у зміні назви товару.

Українське законодавство у сфері захисту права на географічне зазначення наразі ще є непідготовленим до впровадження європейських норм. Так, у чинному Законі України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» детально не визначено загальні характеристики географічного зазначення, як це зроблено у п. 4 Регламенту (опис характеристик продукту, технології і стадій виробничого процесу, пакування та маркування, зв'язку між якостями і географічним середовищем, між особливими властивостями і географічним походженням). А це означає, що жодне географічне зазначення, яке зареєстроване в Україні, наразі не зможе пройти європейський рівень реєстрації географічних зазначень на автоматичному рівні. Тому, на наш погляд, варто внести зміни до п. «г» ч. 4 ст. 7 Закону України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» і деталізувати ці характеристики географічного зазначення (опис характеристик, технологій і стадій виробництва, пакування і маркування, зв'язку між якостями і географічним походженням) у ст. 7-1 зазначеного закону.

Таким чином, резюмуючи все вище викладене, можемо констатувати, що українське національне законодавство потребує негайного перегляду в частині гармонізації з європейськими стандартами, що передбачає необхідність: 1) розмежування між зазначенням походження товару і захищеним географічним зазначенням на національному рівні; 2) процедури і нормативних вимог до маркування і пакування; 3) демаркування частини географічних зазначень, що є родовими в Україні, однак видовими за правом ЄС; 4) правил протидії здійснення недобросовісної конкуренції індивідуальними суб'єктами права інтелектуальної власності на географічне зазначення походження товарів; 5) процедури реєстрації географічних зазначень; 6) ефективного механізму взаємодії систем національної та європейської реєстрації географічних зазначень.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами з іншої сторони: Міжнародний документ від 27 червня 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_UkraineEU_Association_Agreement_%28body%29.pdf

2. Андрощук Г. Інститут географічних зазначень у розвитку економіки: стан, проблеми і перспективи / Г. Андрощук, А. Афан // Інтелектуальна власність в Україні. – 2015. – № 2. – С. 23–34.

3. Alberto Ribeiro de Almeida. EU Legal acts – PDO, PGI and TSG. TAIEX-2 [Electronic source] / Alberto Ribeiro de Almeida. – Available at: www.agroosvita.com

4. Regulation (EU) No 1151/2012 of the European Parliament and of the Council of 21 November 2012 on quality schemes for agricultural products and foodstuffs // OJ. – L 343, 14.12.2012, P. 1–29.

5. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15.04.1994 р. // Офіційний вісник України. – 12.11.2010. – № 84. – Ст. 2989.

6. Мельниченко Ю. С. Цивільно-правова охорона права на географічне зазначення в Україні: монографія / Ю. С. Мельниченко. – Донецьк : Вид-во «Ноулідж» (донецьке відділення), 2012. – 214 с.

7. Бошицький Ю. Правова охорона географічних зазначень у європейському вимірі / Ю. Бошицький, М. Архіпова // Юридичний вісник України. – 22–28 жовтня 2005 р. – № 42. – С. 22–25.

8. Про охорону прав на зазначення походження товарів: Закон України від 16.06.1999 р. № 752-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 13.08.1999. – № 32. – Ст. 267.

9. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 03.10.2003. – № 40. – Ст. 356.

10. Дорошев В. Л. Визначення суб'єкта права інтелектуальної власності на географічне зазначення / В. Л. Дорошев // Зовнішня торгівля: право та економіка : науковий журнал / Мін. економіки України; Українська академія зовнішньої торгівлі. – Київ, 2009. – № 3 (44). – С. 54–58.

11. Розвиток законодавства у сфері географічних зазначень // Офіційний сайт Міністерства юстиції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/4495>

* Нагорна Уляна Валеріївна – аспірантка кафедри міжнародного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

УДК: 341.23

Яна Павко *

АРКТИКА: ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У статті на основі конструктивно-критичного, коректного наукового аналізу стану та рівня досліджень сучасних міжнародно-правових проблем Арктики виокремлено та обґрунтовано один з їх пріоритетних напрямків – міжнародно-правове регулювання співробітництва держав в полярному регіоні. У дослідженні, зокрема, зроблено акцент на тому, що до розробки і практичного здійснення арктичної політики має активно долучитись і Україна як наукова та морська європейська держава.

Ключові слова: Арктика, полярний регіон, арктичні держави, Арктична рада, міжнародно-правовий режим, міжнародно-правове регулювання, міжнародне співробітництво.

Павко Я. А. Арктика: приоритетные направления международно-правовых исследований.

В статье на основании конструктивно-критического, корректного научного анализа состояния и уровня исследований современных международно-правовых проблем Арктики выделено и аргументированно обосновано одно из их приоритетных направлений – международно-правовое регулирование сотрудничества государств в полярном регионе. В исследовании, в частности, акцентируется внимание на том, что к разработке и практическому осуществлению арктической политики должна активно присоединиться и Украина в качестве научного и морского европейского государства.

Ключевые слова: Арктика, полярный регион, арктические государства, Арктический Совет, международно-правовой режим, международно-правовое регулирование, международное сотрудничество.

Pavko Y. A. The Arctic: priority directions of the international legal research.

In the article on the basis of constructive and critical, correct scientific analysis of modern international legal problems of the Arctic is substantiated one of its priority directions – international legal regulation of cooperation among the states in the polar region. In our research, in particular, the attention is turned to the fact that Ukraine as scientific and maritime european country has to be participated in making and practical realizing of the arctic policy.

Keywords: the Arctic, polar region, the arctic states, the Arctic Council, international legal regime, international legal regulation, international cooperation.

Арктичний регіон здавна є зосередженням політичних, міжнародно-правових, економічних, військово-стратегічних, екологічних інтересів провідних країн світу. Саме ці інтереси суттєво впливають на характер законодавчих актів та міжнародних угод, які приймаються арктичними державами. Вони ж значною мірою регламентують сучасний міжнародно-правовий режим Арктики, визначають вектор, сутність, складові та особливості механізму правового регулювання співробітництва держав у полярному регіоні планети.

З початком XXI століття світова соціогуманітарна, у тому числі і міжнародно-правова думка, прикута до нової глобальної проблеми, пов'язаної з інноваційним, технологічним